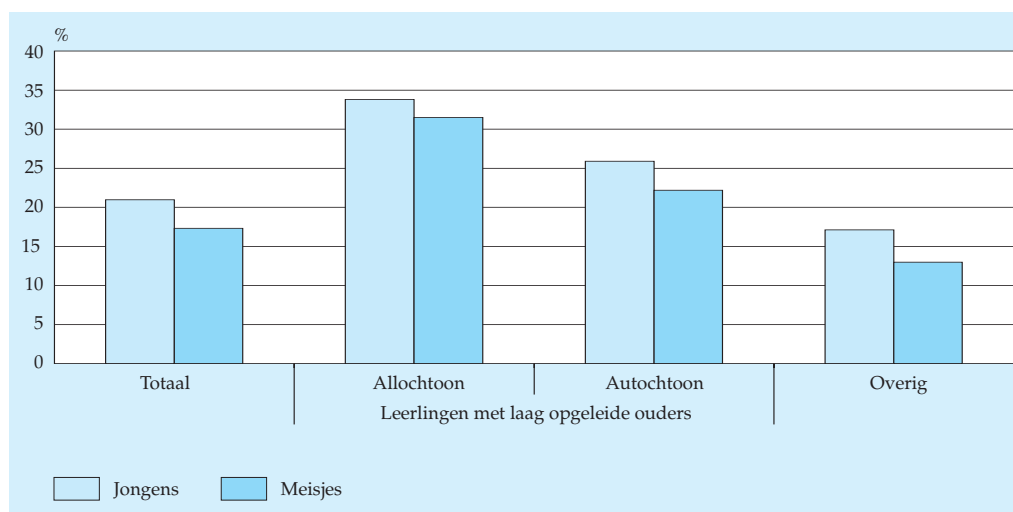


5. Onderwijs en schoolkleur

Niet-westerse allochtonen verlaten het Nederlandse onderwijssysteem gemiddeld met een lager onderwijsniveau dan autochtone leerlingen. Al in het basisonderwijs lopen allochtone leerlingen met laag opgeleide ouders achterstand op. In het voortgezet onderwijs volgen niet-westers allochtone leerlingen vooral de lagere onderwijsniveaus. Op havo en vwo zijn zij ondervertegenwoordigd. Dit heeft weer gevolgen voor hun deelname aan het hoger onderwijs. Weliswaar stromen niet-westerse allochtonen relatief vaker door naar vervolgonderwijs van een hoger niveau, maar zij zijn weinig aanwezig in het hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs. De economische studierichtingen en rechten zijn binnen het hoger onderwijs veruit het meest populair.

In het schooljaar 2003/'04 had een kwart van de leerlingen in het basisonderwijs (exclusief het speciaal onderwijs) laag opgeleide ouders. Meer dan de helft van die leerlingen was van allochtone herkomst. Allochtone kinderen van wie de ouders een laag opleidingsniveau hebben, komen vaker één of meer jaar later van de basisschool dan autochtone kinderen met laag opgeleide ouders. Van deze groep allochtone kinderen is eenderde wel eens blijven zitten¹⁾, tegen 24 procent van de overeenkomstige autochtone groep en 15 procent van de overige leerlingen. Jongens lopen vaker vertraging op dan meisjes. Gemiddeld komt 21 procent van de jongens en 17 procent van de meisjes later van de basisschool dan gebruikelijk. Dit verschil is het kleinst bij allochtone kinderen met laag opgeleide ouders.

5.1 Vertraging in het basisonderwijs, 2003/'04



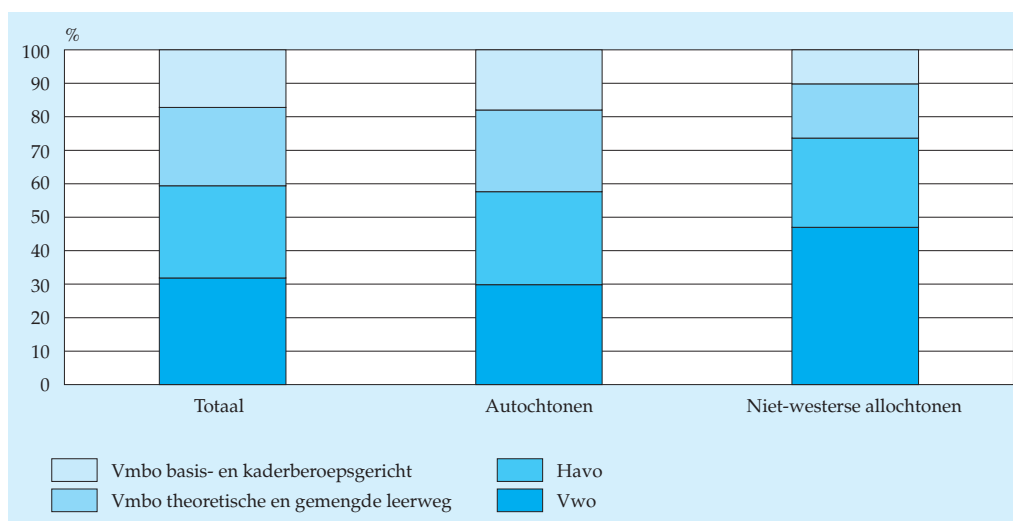
Bron: CBS, CFI (OCW).

Vaker naar het vmbo

Na de basisschool gaan niet-westers allochtone leerlingen vaak naar een schoolsoort van een lager niveau dan autochtone leerlingen, zoals de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen binnen het vmbo. In het schooljaar 2002/'03 deed 47 procent van de niet-westers allochtone eindexamenkandidaten examens op deze schoolsoorten en ging 26 procent van hen op voor het eindexamen²⁾ havo of vwo. Onder de autochtone leerlingen was dat respectievelijk 30 en 42 procent. Bij de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo (te vergelijken met de vroegere mavo) is er niet veel verschil: 28 procent van de autochtonen deed dit examen, tegen 27 procent van de niet-westerse allochtonen.

De tweede generatie niet-westerse allochtonen volgt veelal een opleiding van een iets hoger niveau dan de eerste. Leerlingen met een Marokkaanse achtergrond, maar ook die met een Turkse, volgen gemiddeld de laagste opleidingen. Allochtonen afkomstig uit Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba gaan vaker dan Turkse en Marokkaanse allochtonen naar havo en vwo en minder vaak naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo.

5.2 Eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs naar schoolsoort, 2003



Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IB-groep.

Minder geslaagden in voortgezet onderwijs

Leerlingen van niet-westerse herkomst slagen minder vaak dan autochtone leerlingen voor hun eindexamen in het voortgezet onderwijs. Dat geldt voor alle onderscheiden schoolsoorten, maar het sterkst voor havo en vwo. Daar bedroegen de verschillen in 2003 zo'n 12 procentpunten. Op het vmbo zijn de verschillen kleiner.

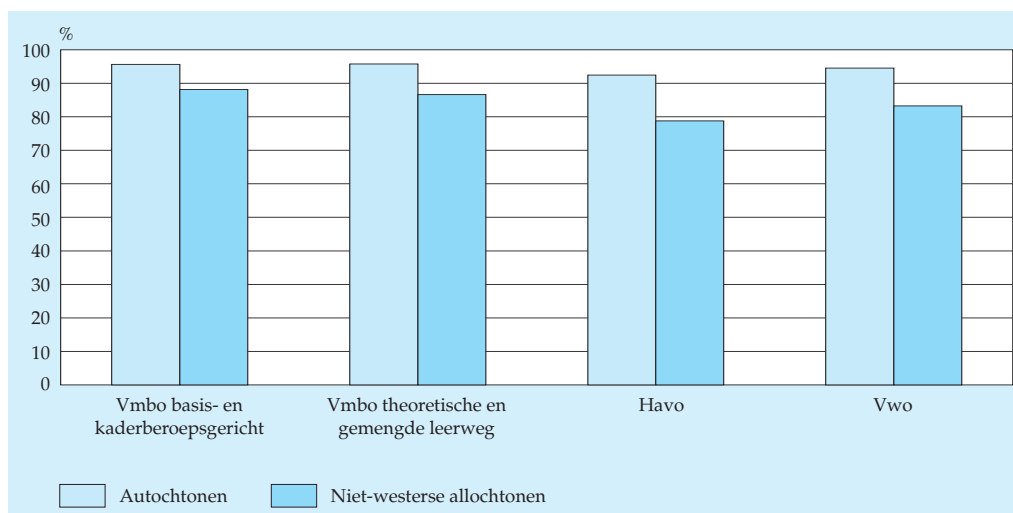
In alle schooltypen is tussen 1998 en 2002 het percentage geslaagden toegenomen. In 2003 stagneerde deze toename, vooral bij de niet-westers allochtone leerlingen. Daardoor zijn de bestaande verschillen met de autochtone leerlingen nog iets verder toegenomen.

Twee veranderingen in het onderwijs maken een vergelijking in de tijd wat lastig. In 1999 werd het studiehuis ingevoerd, de nieuwe tweede-fase structuur voor de bovenbouw van havo en vwo. Dit heeft vooral een groot effect gehad op het aantal havo-eindexamenkandidaten. Dat daalde namelijk van 2000 op 2001 van 44 naar 34 duizend. Bij het vwo waren de eerste studiehuis-examens in 2002. Het aantal vwo-eindexamenkandidaten daalde in dat jaar van 29 naar 26 duizend.

Verder is het vmbo ingevoerd als vervanging van het vbo en de mavo. Dit vmbo kent vanaf het derde leerjaar vier leerwegen. Twee niveaus in de leerwegen, de kaderberoepsgerichte en de basisberoepsgerichte leerweg, zijn in de analyses samengenomen. Wat betreft de aantallen en het niveau is deze clustering redelijk te vergelijken met het vroegere vbo. De gemengde en de theoretische leerweg zijn samen redelijk te vergelijken met de vroegere mavo.

In het vmbo werden in 2003 de eerste examens nieuwe stijl afgenomen. Bij de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg is in 2003 het percentage geslaagden licht gedaald ten opzichte van het vbo uit 2002. Deze daling vond plaats bij alle onderscheiden groepen leerlingen, maar is duidelijk sterker binnen de groep niet-westerse allochtonen en dan nog vooral in de vier grote gemeenten. Tussen het percentage geslaagden van de gemengde en de theoretische leerweg in 2003 en dat van de mavo in 2002 zijn weinig verschillen.

5.3 Slagingspercentages in het voortgezet onderwijs, 2003



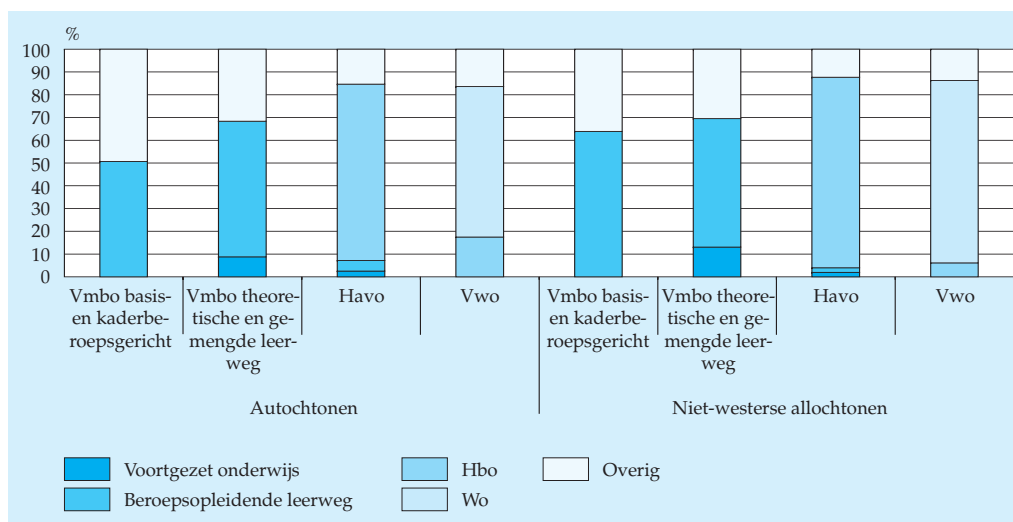
Bron: Inspectie van Onderwijs, CBS, IB-groep

Bij het vergelijken van dit soort gegevens in de tijd direct na een onderwijsvernieuwing is overigens voorzichtigheid geboden. Niet alleen zijn de nieuwe leerwegen van het vmbo qua niveau niet helemaal te vergelijken met het oude vbo en mavo, ook is het mogelijk dat de leerlingpopulatie verschilt.

Veel doorstroom

Na het behalen van hun diploma stroomden in 2003 niet-westerse allochtonen vaker dan autochtonen door naar een voltijd vervolgopleiding. Dit was het geval bij alle schoolsoorten binnen het voortgezet onderwijs. Van de niet-westerse allochtone leerlingen die geslaagd zijn voor de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo (te vergelijken met de vroegere mavo) stroomde 13 procent door naar de havo en 56 procent naar de beroepsopleidende leerweg (bol, het vroegere mbo); van de autochtonen ging 9 procent naar de havo en 60 procent naar de bol. Van de leerlingen die in het vmbo slaagden voor de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen, ging van de niet-westerse allochtonen 64 procent en van de autochtonen 51 procent door naar de bol.

5.4 Doorstroom van geslaagde examenkandidaten naar voltijd vervolgonderwijs, 2003



Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IB-groep.

De doorstroom van gediplomeerden vanuit de havo naar het vwo is klein, voor zowel niet-westerse allochtonen als autochtonen, evenals de doorstroom naar de bol. Acht van de tien havo-geslaagden stromen direct door naar het hbo. Niet-westerse allochtonen doen dit iets vaker dan autochtonen.

Van de geslaagden in het vwo stroomt ongeveer 85 procent direct door naar het hoger onderwijs. Dit percentage is nagenoeg gelijk voor niet-westerse allochtonen en autochtonen. Binnen het hoger onderwijs kiest echter van de niet-westerse allochtonen een veel hoger percentage voor het wetenschappelijk onderwijs dan van de autochtonen.

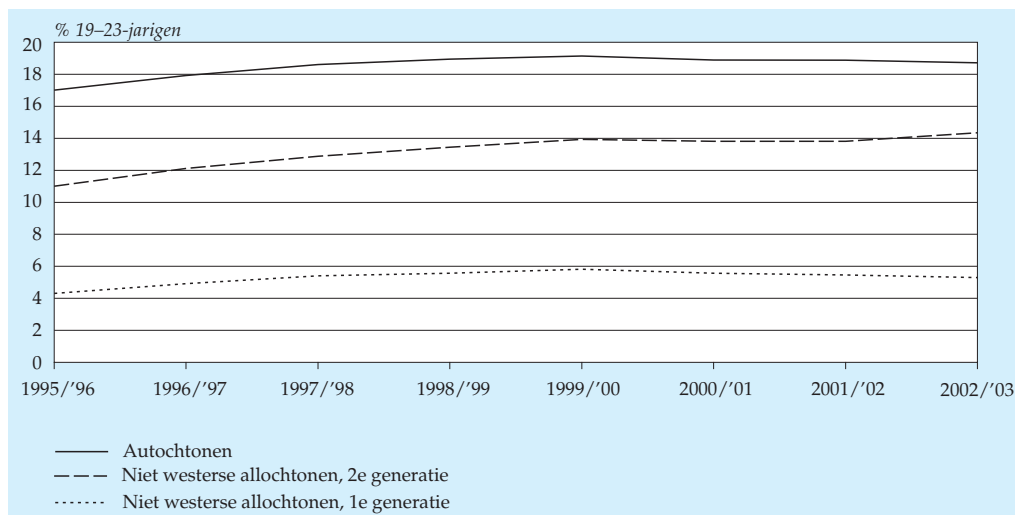
Lage deelname hoger onderwijs

Weinig niet-westerse allochtonen volgen hoger onderwijs. In het studiejaar 2002/'03 stonden 417 duizend studenten ingeschreven in het voltijd hoger onderwijs; nog niet één op de tien was van niet-westers allochtone herkomst. Bij een evenredige vertegenwoordiging had dat bijna 16 procent moeten zijn. Aan de doorstroom vanuit havo en vwo naar het hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs ligt dat niet. De directe doorstroom van niet-westerse allochtonen vanuit havo en vwo is juist zeer hoog. De achterstand is het gevolg van het geringe percentage dat havo en vwo volgt.

Niet-westerse allochtonen volgden in het studiejaar 2002/'03 wèl vaker een opleiding in het hoger onderwijs dan zeven jaar daarvoor. Zowel absoluut als gerelateerd aan hun aantal in de bevolking is de deelname sinds 1995/'96 gestegen. Maar ook autochtonen zijn relatief vaker een hogere opleiding gaan volgen.

In 1995/'96 ging 17 procent van de autochtonen van 19 tot en met 23 jaar (de meeste hbo-studenten vallen in deze leeftijdsgroep) naar het hbo. In 2002/'03 was dat 19 procent. In dezelfde periode groeide het deel van de niet-westerse allochtonen dat het hbo bezocht van 6 tot 9,5 procent. Per saldo hebben de niet-westerse allochtonen dus sinds 1995/'96 wat van hun achterstand ingehaald. Vooral niet-westerse allochtonen van de tweede generatie zorgden hiervoor; het deelnamepercentage van de eerste generatie steeg namelijk maar weinig.

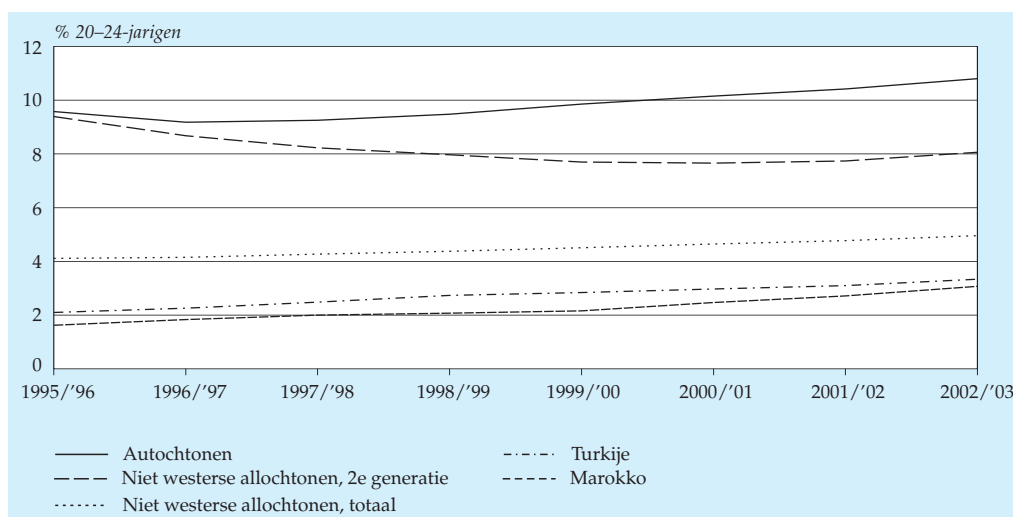
5.5 Jongeren, ingeschreven in het hoger beroepsonderwijs



Bron: CBS, IB-groep.

Binnen het wo is het grootste deel van de ingeschrevenen tussen de 20 en 25 jaar. Volgde in het studiejaar 1996/'97 nog 9 procent van de autochtonen in deze leeftijdsgroep wetenschappelijk onderwijs, in 2002/'03 was dat gestegen tot 11 procent. Onder niet-westerse allochtonen steeg het percentage wo-studenten van 4 naar 5. De niet-westerse allochtonen zijn er dus in het wo, in tegenstelling tot in het hbo, niet in geslaagd wat van hun achterstand in te halen. Het percentage niet-westerse allochtonen van de tweede generatie nam zelfs af. Naar verhouding bleef het aantal allochtonen van Turkse herkomst redelijk constant. Marokkanen, waarvan in 1995/'96 maar 1,6 procent van de 20 tot en met 24-jarigen ingeschreven stond in het wo, haalden wel iets van hun achterstand in.

5.6 Jongeren, ingeschreven in het wetenschappelijk onderwijs



Bron: CBS, IB-groep.

De geringere deelname van allochtonen aan het hoger onderwijs leidt tot een geringer aantal gediplomeerden. Naar verhouding behalen autochtonen drie keer zo vaak een diploma in het hoger onderwijs als niet-westerse allochtonen. Bijna 60 procent van de geslaagde niet-westers allochtone hbo-ers behoort tot de tweede generatie. Binnen het wo houden beide groepen elkaar in evenwicht.

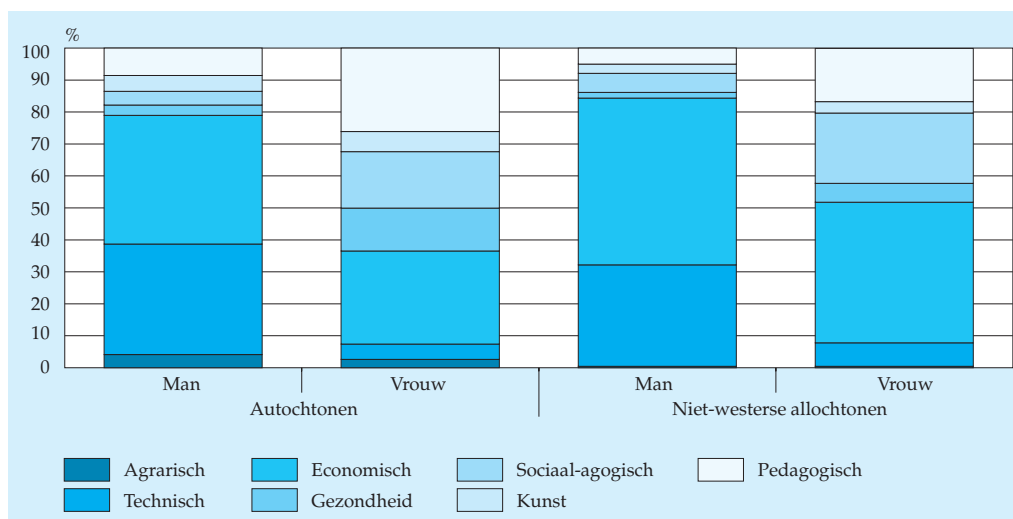
Economie erg populair

Binnen het hoger beroepsonderwijs is de studie economie het meest populair, bij niet-westerse allochtonen nog veel meer dan bij autochtonen. In het studiejaar 2002/'03 volgde de helft van de niet-westers allochtone hbo-studenten een economische studierichting, van de Turkse en Marokkaanse mannen zelfs zes van de tien. Daarentegen volgde van de autochtonen 35 procent een derge-

lijke studie. Overigens kiezen niet-westerse allochtonen binnen het hbo vaker voor een economische studierichting als zij afkomstig zijn van de havo. Met een vwo-diploma op zak kiezen ze vaker voor een opleiding in de sectoren gezondheid en taal en cultuur. Bij de autochtonen zijn de verschillen in studierichting naar vooropleiding over het algemeen minder groot.

Na economie is techniek het meest in trek, zowel bij de allochtone als bij de autochtone mannen. Sinds 1995/'96 neemt dit aandeel wel af, vooral bij de niet-westerse allochtonen. Vrouwen, vooral autochtone, kiezen veel minder vaak voor de sector techniek. Niet-westers allochtone vrouwen volgen vaker een opleiding op sociaalagogisch terrein, autochtone vrouwen zijn vaker op de pedagogische opleidingen te vinden.

5.7 Ingeschreven studenten hbo naar sector, 2002/'03



Bron: CBS, IB-groep.

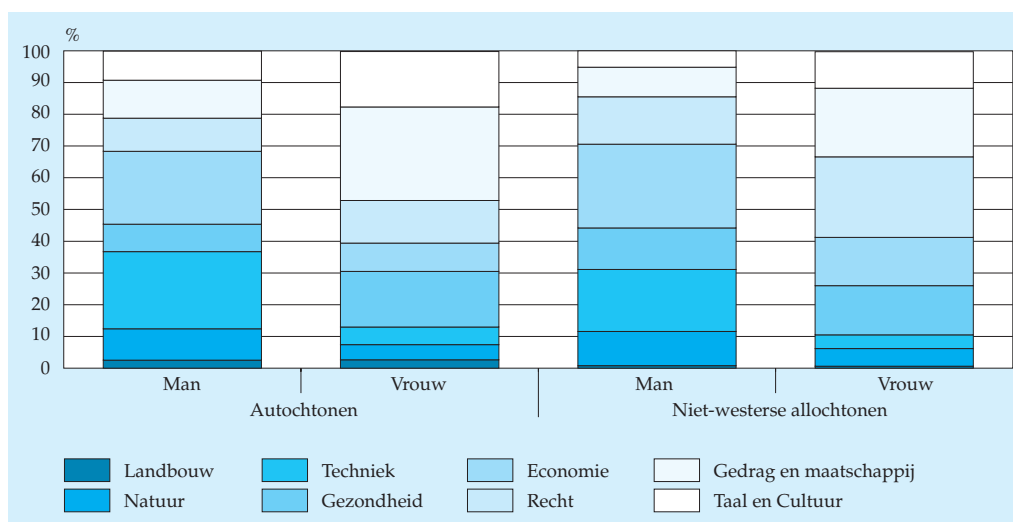
Kwart van de vrouwen studeert rechten

Binnen het wetenschappelijk onderwijs zijn de studies economie en recht het meest populair onder niet-westers allochtone studenten. Economie is dat het meest bij de mannen (maar ook bij de vrouwen meer dan bij autochtone vrouwen), terwijl rechten vooral bij de vrouwen erg populair is. Ongeveer een kwart van de ingeschreven niet-westers allochtone studentes in het studiejaar 2002/'03 volgde een rechtenstudie. Deze studenten zijn vooral van Turkse en Marokkaanse afkomst; zij hebben relatief iets minder vaak een Surinaamse achtergrond.

Niet-westerse allochtonen volgen minder vaak studies in de gebieden "gedrag en maatschappij" en "taal en cultuur". Een studie in de sector gezondheid wordt

door mannen vaker, maar door vrouwen minder vaak gevolgd dan door autochtone mannen, respectievelijk vrouwen. De specifieke beta-studies natuur en techniek worden per saldo iets minder vaak gevolgd door niet-westerse allochtonen. Zij zijn in de sector natuur relatief iets vaker, maar in de sector techniek minder vaak ingeschreven dan autochtone studenten.

5.8 Ingeschreven studenten wo naar HOOP-gebied, 2002/03



Bron: CBS, IB-groep.

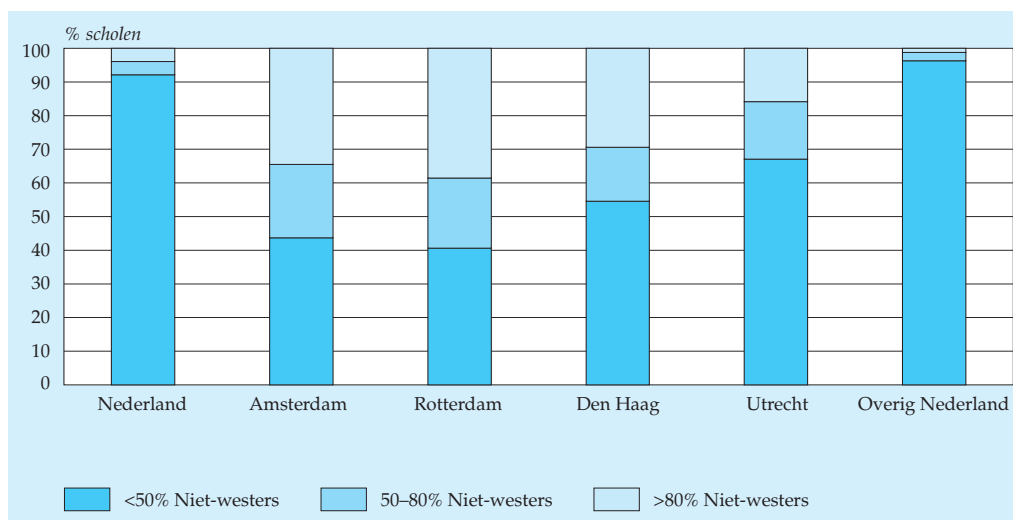
Gekleurde scholen

In de grote steden wonen veel meer allochtonen dan daarbuiten. De scholen zijn daar dan ook meer “gekleurd”. Zo heeft in de vier grote steden de helft van de basisscholen meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen. In de rest van Nederland is dat 4 procent.

Toch is niet op alle scholen de populatie een exacte weerspiegeling van de bevolking uit de directe omgeving. Bij de keuze van een middelbare school zijn de leerlingen bijvoorbeeld minder aan de directe omgeving gebonden dan bij de basisschool. Ouders kiezen een school op basis van kwaliteit, onderwijsmethode, sfeer, veiligheid en afstand. Diverse onderzoeken wijzen uit dat zowel autochtonen als “beter gesitueerde” allochtonen vaker naar buitengebieden op school gaan. Ouders zijn huiverig voor de grootstedse sfeer van veelal gekleurde scholen die in hun ogen teveel door achterstandsleerlingen worden bevolkt.

Een niet-westers allochtone leerling zit vaak op een sterker “gekleurde” basisschool dan een autochtone of westers allochtone leerling. Zo heeft een niet-westers allochtone leerling op een basisschool in de vier grote steden ge-

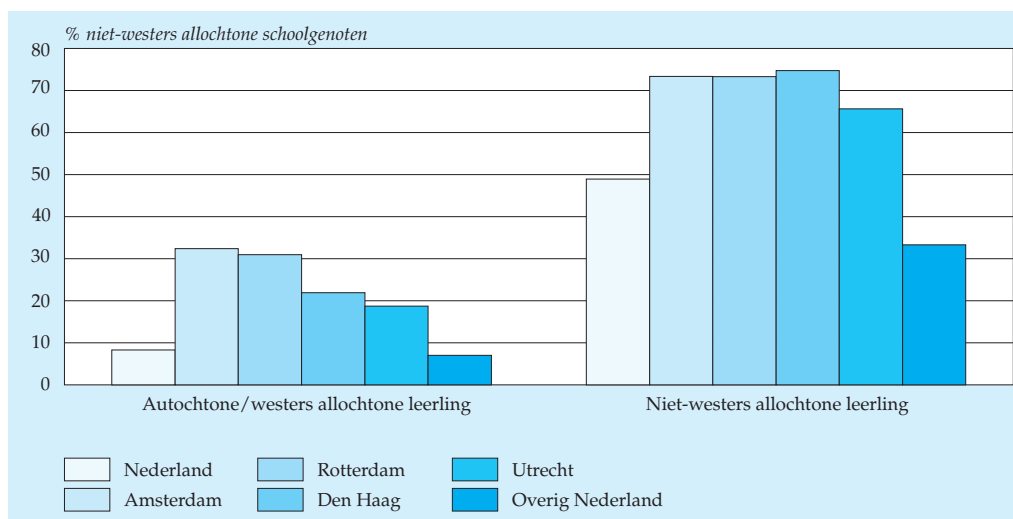
5.9 Basisscholen naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2003/04



Bron: CBS, CFI (OCW).

middeld 73 procent niet-westers allochtone medeleerlingen. Een autochtone of westers allochtone leerling heeft 27 procent niet-westers allochtone schoolgenoten, bijna 3 keer zo weinig. Buiten de vier grote steden verschilt dit een factor 5.

5.10 Niet-westers allochtone schoolgenoten op basisscholen, 2003/04



Bron: CBS, CFI (OCW).

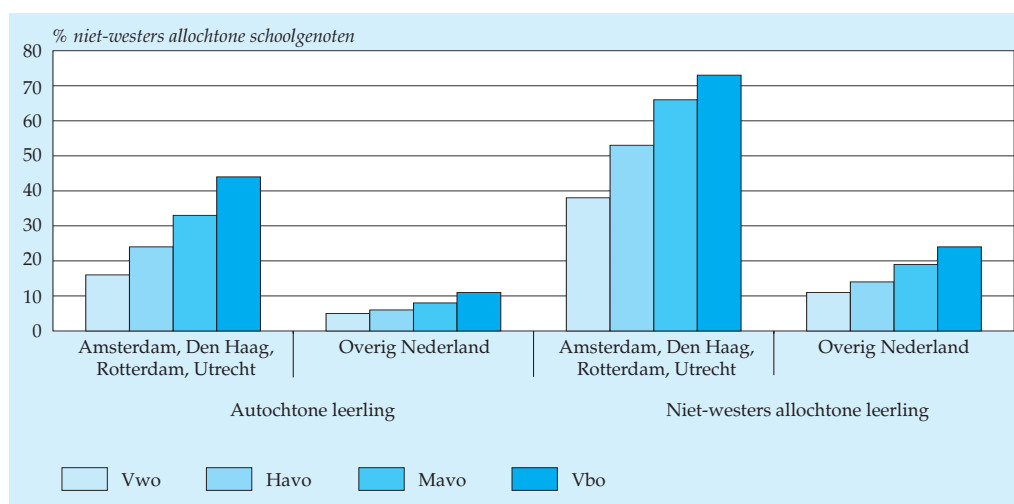
Iets meer dan de helft van de leerlingen op de basisscholen in Amsterdam en Rotterdam zijn van niet-westers allochtone herkomst. In Rotterdam is echter het aandeel "zwarte scholen" groter. Daar is op bijna 60 procent van de basisscholen meer dan de helft van de leerlingen van niet-westers allochtone her-

komst. Op 40 procent van de scholen zijn acht van de tien leerlingen niet-westers allochtoon.

In Den Haag is even minder dan de helft van de leerlingen op basisscholen niet-westers allochtoon. Het aandeel "zwarte" scholen is ook wat minder groot dan in Amsterdam en Rotterdam. Maar de gemiddelde niet-westers allochtone leerling op een Haagse basisschool heeft 75 procent schoolgenoten die ook niet-westers allochtoon zijn, en dat percentage is het hoogst van alle onderscheiden gebieden. Daarentegen zitten autochtonen en westerse allochtonen in Den Haag op relatief weinig "gekleurde" scholen. Dit duidt op een wat hogere segregatie. Waarschijnlijk zijn de niet-westers allochtone leerlingen in Den Haag meer geconcentreerd in bepaalde buurten en wijken.

Ook binnen de scholen voor voortgezet onderwijs is sprake van segregatie³⁾. Deze is, net als bij de basisscholen, voor een groot deel het gevolg van de ruimtelijke segregatie in Nederland. Niet-westerse allochtonen op het vbo bijvoorbeeld, zitten in de grote steden gemiddeld met 73 procent andere niet-westerse allochtonen in een examenklas. In de rest van Nederland is dat 24 procent. Bij autochtone vbo-ers liggen deze percentages op 44 en 11. Verder laten de cijfers nog eens duidelijk zien dat de deelname van niet-westers allochtone leerlingen per schoolsoort nogal verschilt. Het percentage niet-westerse allochtonen onder de eindexamenkandidaten vwo bedroeg 7, terwijl op het vbo 20 procent van de eindexamenkandidaten van niet-westers allochtone herkomst was. De verhouding in de gemiddelde "schoolkleur" van niet-westers allochtone en autochtone leerlingen loopt echter voor de verschillende schooltypen weinig uiteen, wanneer rekening wordt gehouden met de ongelijke deelname per schoolsoort. Dit betekent dat de segregatie op scholen voor vbo en mavo niet sterker is dan op havo- en vwo-scholen.

5.11 Niet-westers allochtone klasgenoten van eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs, 2003/04



Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IB-groep.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Niet alle kinderen die op een latere leeftijd dan gebruikelijk van de basisschool komen, hebben één of meer klassen gedoubleerd. Een klein aantal van hen zal tussentijds zijn ingestroomd in een klas met jongere klasgenoten.
- ²⁾ De vergelijking tussen de soorten voortgezet onderwijs die de verschillende herkomstgroeperingen volgen, maakt gebruik van de aantallen eindexamenkandidaten. Niet-westerse allochtonen zijn echter oververtegenwoordigd bij de “drop-outs”, de leerlingen die het onderwijs verlaten voordat zij examen doen. Daardoor is het op basis van aantallen eindexamenkandidaten geschetste beeld iets te positief.
- ³⁾ In het voortgezet onderwijs is de gemiddelde “schoolkleur” per schoolsoort bepaald met behulp van de aantallen eindexamenkandidaten in 2002.

